

Національна академія наук України
Інститут регіональних досліджень

На правах рукопису

Жук
Микола Васильович

ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ
(на прикладі Чернівецької області)

08.10.02 — Територіальні комплекси та системи

Автореферат
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук

Львів 1995

00761355 (R)

Дисертація в рукописі

Робота виконана на кафедрі
Чернівецького державного університету ім.Ю.ФедьковичаНауковий керівник: доктор географічних наук, професор, академік
Академії наук вищої школи України Жупанський
Борислав ІвановичОфіційні опоненти: доктор економічних наук, професор Процик
Степан Іванович
кандидат економічних наук, доцент Шевчук
Любов ТеодорівнаПровідна установа: Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економіки УкраїниЗахист відбудеться "23" жовтня 1995 р. о 14⁰⁰ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 04.10.01. по захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук в Інституті регіональних досліджень НАН України за адресою:
290026, м.Львів, вул.Козельницька, 4З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту регіо-
нальних досліджень НАН України.Анотераферат розіслано "20" жовтня 1995 р.Вчений секретар спеціалізованої вченої
ради, кандидат економічних наук

В.І.Жовтанецький

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

І.І. Актуальність теми

Становлення і розвиток суспільного виробництва регіону залежить від обсягів, якості і збалансованості наявних ресурсів: природних, трудових, матеріально-технічних та інших. Їх сукупність визначає потенційну можливість економічної системи території вирішувати завдання соціально-економічного характеру.

Наявна структура господарського комплексу території Чернівецької області, яка сформувалась у специфічних умовах командно-адміністративної системи, не в повній мірі сприяє ефективному використанню економічного потенціалу території, проведенню оптимальної економічної політики у сфері природокористування.

Критичний стан економіки визначається істотним скороченням матеріального виробництва, розладом фінансово-кредитної і грошової системи, що призвело до різкого зниження ефективності функціонування господарської системи території. Вищеназвані особливості мають вирішальний вплив на розвиток будівельного комплексу, який за своїм змістом є міжгалузевим і рівень розвитку котрого залежить від економічного розвитку всієї господарської системи, оскільки всі без виключення елементи системи виступають споживачами продукції будівництва.

Розв'язання складних питань взаємодії будівельного комплексу регіону з іншими галузями господарства, вивчення різноманітних внутрішніх зв'язків між елементами і структурними утвореннями системи будівельного комплексу, а також оптимізації його взаємодії з оточуючим навколишнім середовищем вимагає нових методологічних і методичних підходів, які б базувалися на науково обґрунтованих засадах ринкового спрямування,

Основні наукові засади дослідження будівельного комплексу розроблені у працях Є.Бондаренка, Й.Гурки, В.Вітковського, Р.Івануха, О.Кухленка, В.Лебедева, З.Маніва, М.Медана, С.Процика, П.Рогожина, В.Тимофеева та ін.

Окремі питання економіки будівництва розглянуті у наукових роботах А.Алексеева, Л.Богуславського, Р.Меркіна, Ю.Монфреда, Н.Блажко, Ю.Архіпова, О.Давиденко та ін.

У системі методологічних і методичних підходів до комплексного аналізу проблем взаємодії територіально-виробничих комплексів і населення з навколишнім природним середовищем важливе місце належить економіко-екологічним дослідженням. Фундаментальні дослідження різноманітних економіко-екологічних аспектів розвитку національного господарського комплексу плідно ведуться провідними науковими школами під керівництвом М.І.Долішнього, С.І.Дорогунцова, М.М.Паламарчука, Д.Ю.Туниці, М.Г.Чумаченка, О.І.Шабалія та ін.

Разом з тим, у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі ще недостатньо приділяється уваги комплексному аналізу міжгалузевих комплексів, умов їх формування і функціонування, вивченню взаємозв'язків і взаємозалежностей виробничого, трудового, інфраструктурного потенціалів.

Необхідність розробки науково-методичних принципів, критеріїв і практичних засад ефективного функціонування основної галузі матеріального виробництва регіону – будівельного комплексу в нових умовах господарювання визначили мету і завдання дисертаційної роботи.

1.2. Мета роботи

Метою роботи є вивчення специфіки розвитку будівельного комплексу, виходячи з нових умов господарювання, визначених напрямом регіональної економічної політики держави у поєднанні з ефективністю використання місцевої виробничо-сировинної бази та розробки

метричних і практичних засад для їх реалізації.

Виходячи з цієї мети, вирішувалися наступні завдання:

- вивчення умов і чинників розвитку будівельного комплексу за нових умов господарювання;
- аналіз об'єктивних умов формування регіонального ринку будівельних матеріалів і підрядних будівельних робіт, інвестиційної політики, котра визначає об'єми попиту і пропозиції на матеріали і продукцію будівництва;
- визначення економічної ефективності використання місцевої мінерально-сировинної бази будівництва і виробництва прогресивних будівельних матеріалів на базі природної сировини і відходів виробництва;
- визначення негативного впливу на довкілля значного зростання обсягів видобутку мінеральної сировини з надр і розробка системи заходів, котрі б зменшили вплив будівельного комплексу на природне оточуюче середовище;
- розробка методичних і практичних засад оптимального використання економічного потенціалу території для розвитку будівельного комплексу у нових умовах господарювання.

1.3. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дисертаційного дослідження виступає будівельний комплекс області з його структурними підсистемами та елементами.

Предметом дослідження є науково-методологічні, методичні і практичні аспекти формування та економічного розвитку будівельного комплексу, економіко-екологічні проблеми його функціонування у нових умовах господарювання; взаємодія будівельного комплексу з іншими галузями господарства регіону, а також з природним оточуючим середовищем.

1.4. Методологія і методика дослідження.

Використані матеріали

Методологічною базою дисертаційного дослідження є концептуальні положення основ теорії ринкової економіки, наукові роботи у галузі регіональної економіки, вчення про формування галузевих і міжгалузевих територіальних комплексів.

У процесі виконання роботи застосовувався ряд методів і прийомів дослідження, серед них метод системно-структурного аналізу, екстраполяції, математичного і статистичного моделювання.

Робота виконана на підставі зібраних первинних статистичних матеріалів в Управлінні державної статистики Чернівецької області, відповідних управліннях Чернівецького облвиконкому, підприємствах і організаціях будівельного комплексу.

1.5. Наукова новизна роботи

Розглянуті методичні підходи до вивчення будівельного комплексу області віднесені до нових умов господарювання. Науково обґрунтована організаційно-функціональна структура будівельного комплексу як складова міжгалузевої територіальної системи. Визначені чинники природно- і соціально-економічного характеру, котрі мають вирішальний вплив на функціонування будівельного комплексу території у ринкових відносинах; досліджена сучасна галузева структура і територіальна організація будівництва; економічно обґрунтовані заходи щодо покращення використання виробничо-сировинної бази території. Вивчені особливості формування ринку будівельних матеріалів і підрядних робіт на території області. Розроблені методичні положення розрахунку сучасних потреб у будівельних матеріалах через визначення кількісних параметрів величини об'єктів будівництва на території. Сформульовані основні екологічні проблеми території і напрями оптимізації взаємодії будівельного комплексу з довкіллям.

Положення, які захищаються:

- обґрунтування місця і функцій будівельного комплексу області у міжгалузевій територіальній системі;

- механізм формування і закономірності розвитку виробничо-сировинної бази, як основи функціонування будівельного комплексу регіону;

- обґрунтування ресурсних та економічних особливостей становлення регіонального ринку будівельних матеріалів і підрядних будівельних робіт;

- методичні положення розрахунку сучасних потреб у будівельних матеріалах території через визначення кількісних параметрів величини новозбудованих і реконструйованих будівель і споруд;

- визначені екологічні проблеми території, які пов'язані з інтенсивною експлуатацією родовищ інертних матеріалів у річках Прикарпаття та обґрунтовані рекомендації щодо зменшення негативного впливу на гідрологічний режим території.

1.6. Практичне значення роботи

Теоретичні положення дисертації та результати наукових досліджень увійшли складовою частиною у пропозиції, що були викладені у держбюджетних наукових роботах, виконаних у Чернівецькому університеті на замовлення Чернівецького та Івано-Франківського обласних виконавчих комітетів, а також Чернівецького державно-лісового кар'єру, в яких приймав особисту участь автор дисертації:

1. Економіко-географічна основа ефективного використання природних ресурсів для розвитку будівельно-індустріального комплексу Івано-Франківської області /державний реєстраційний номер 018700284П - 1987-1989 рр./;

2. Рекомендації по виключенню несприятливих змін водного режиму території під впливом видобутку алювію Чернівецького державно-лісового кар'єру /реєстраційний номер 01-70-1989-1991 рр./;

3. Розробка оптимальних показників техногенних і соціальних навантажень на ландшафти Чернівецької області /державний реєстраційний номер Є191001880-1991-1992 рр./;

4. Географічна оцінка сировинної бази будівельної індустрії Чернівецької області /державний реєстраційний номер ІА 01002491Р 1992-1993 рр./;

5. Еколого-економічна оцінка господарського використання будівельних корисних копалин Чернівецької області /державний реєстраційний номер 01944028007. 1994-1995 рр./.

1.7. Апробація роботи

Матеріали дисертаційної роботи доповідались на республіканській науковій конференції "50 років возз'єднання Західної України з УРСР", Львів, 27-29 вересня 1989 р.; на конференції молодих вчених по проблемах раціонального використання й охорони навколишнього середовища /Мінськ, 1990 р./; на УІ з'їзді Українського географічного товариства /Київ, 1990 р./; на міжнародній науковій конференції на тему "Вільна економічна зона як форма регіонального розвитку" /м. Чернівці, 1994 р./; на республіканській науковій конференції по проблемах раціонального використання, охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу УРСР /Чернівці, 1994 р./; на міжнародній науковій конференції з проблем навколишнього середовища і здоров'я /Чернівці, 1996 р./; на УІ з'їзді Українського географічного товариства /Київ, 1995 р./.

1.8. Публікації

По темі дисертації опубліковано 12 робіт загальним обсягом два умовних друкованих аркуша.

1.9. Структура і обсяг дисертації

Робота складається із вступу, чотирьох розділів, списку використаної літератури, 4 рисунків, додатку.

П. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

2.1. Сучасний будівельний комплекс становить собою складну міжгалузеву територіальну систему, за рівнем розвитку якої можна робити висновок про реальне становище економіки регіону.

Функціонування самого будівництва забезпечується виробничо-сировинним потенціалом території, котрий постачає його всіма видами ресурсів. Виробничо-сировинний потенціал розглядається у межах економічного потенціалу і включає групи ресурсних показників: природних, матеріально-технічних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів.

Будівельний комплекс охоплює усі підприємства і галузі господарства, які виступають в особі замовників, постачальників устаткування, механізмів і будівельних матеріалів, фінансово-кредитну і банківську системи, науково-дослідні та проектні організації і безпосередньо саме населення.

Основу комплексу складають два головних виробничих підрозділи: промисловість будівельних матеріалів і власне будівництво.

Сучасний розвиток будівельного комплексу області характеризується значними зрушеннями у структурі виробництва, його організаційних формах, використанні матеріальних, трудових та інвестиційних ресурсів, посиленням впливу на оточуюче природне середовище.

Вищеназвані тенденції визначили структурні зміни у сучасному будівельному комплексі території, принципова схема якого наведена на рис.1.

З метою виявлення основних закономірностей територіальній організації будівельного комплексу і його місця у формуванні низових виробничо-територіальних комплексів у конкретних умовах досліджуваного регіону, обґрунтування найбільш прогресивних форм організації виробничих зв'язків між окремими ланками будівельного циклу в роботі проведені дослідження різних типів підприємств проми -

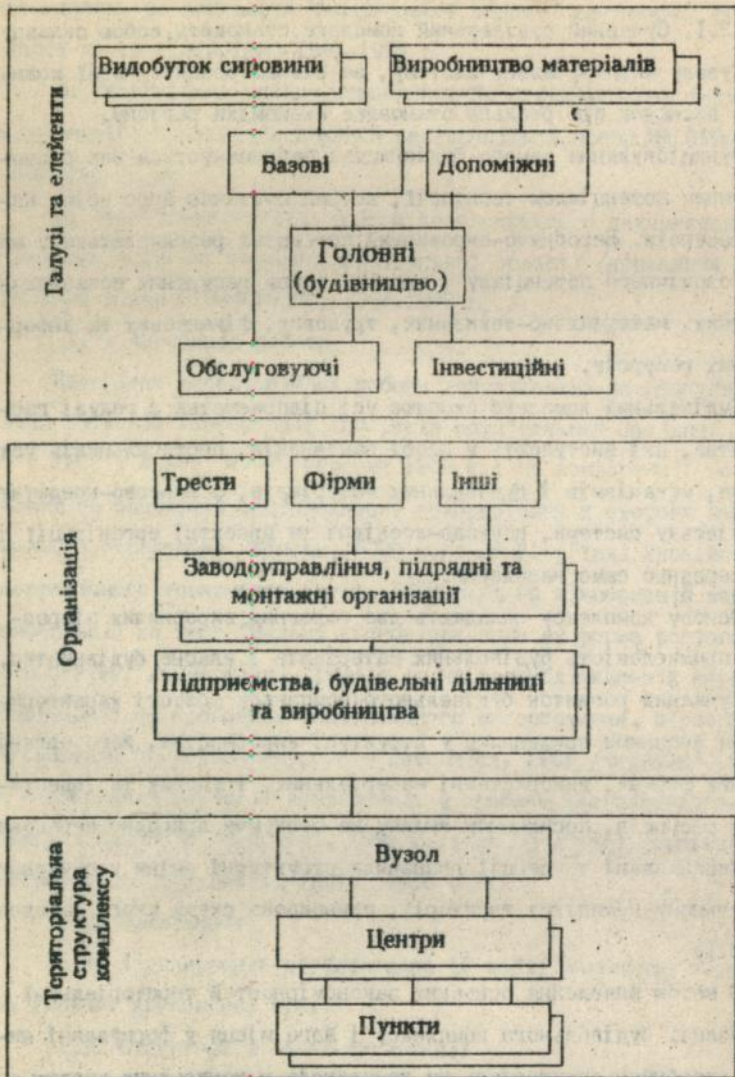

Рис. 1. Організаційно - функціональна структура будівельного комплексу Чернівецької області

довості будівельних матеріалів і будівельних організацій усіх форм власності.

2.2. Процес розміщення галузей будівельного комплексу регулюється низкою природно- і соціально-економічних чинників, які здійснюють на них у тому чи іншому регіоні вирішальний або ж опосередкований вплив. Сучасна структура будівельного комплексу визначена дією великої кількості чинників, головними з яких є група чинників, котрі визначають інвестиційну політику у регіоні. Сукупність таких чинників можна поділити на три групи. Перша пов'язана із системою оподаткування, друга відтворює особливості фінансування оплати робочої сили. І, нарешті, третя група чинників залежить від ступеня втручання держави у господарські справи регіону.

При аналізі природно-економічних умов важливою є категорія "природно-ресурсний потенціал" території, який має безпосередній зв'язок із суспільним виробництвом і задоволенням потреб людей. Наявний природно-ресурсний потенціал області виступає фактичним потенціалом розвитку продуктивних сил території.

Серед природних чинників, які носять обмежувачий характер для розгорнутого будівництва у межах області виділено сучасні екзогенні процеси, а саме, розвиток і поширення карстових процесів і поверхневої ерозії, розповсюдження зсувів, поширення селів і лавин, наявність яких на території області значно підвищує вартість капітального будівництва і збільшує витрати на експлуатацію споруд і будівель, або ж взагалі виключає можливість ведення розгорнутого будівництва. Це стосується гірської частини Чернівецької області, а також Заставнівського, Кіцманського і Новоселицького /північно-східна частина/ районів.

Прогресуюче погіршення стану довкілля і очевидні негативні наслідки його дії на формування і розвиток територіальних виробничих утворень різних типів і рівнів просторової ієрархії вимагають

всебічного аналізу та оцінки впливу екологічного чинника на темпи економічного розвитку. Для Чернівецької області погіршення якості навколишнього середовища на окремих територіях визначило окремі зрушення у розміщенні видобутку мінеральної сировини, зокрема, інертних матеріалів, родовищ пиляних вапняків. Проблемою є також перенесення населених пунктів області з районів, забруднених внаслідок Чорнобильської аварії в екологічно чисті райони, що викличе додаткові об'єми житлового і соціально-побутового будівництва.

2.3. В нових умовах господарювання прослідковується істотна залежність галузевої структури, рівня концентрації, спеціалізації і комбінування будівельного комплексу від регіональних умов територіальної організації сировинної бази комплексу.

Територіальні відмінності у рівні економічного розвитку, транспортної освоєності, природно-сировинних умов визначили ту сукупність чинників, котрі мають вплив на розміщення галузей будівельного комплексу. Найвишого розвитку галузі досліджуваного комплексу набули у Чернівецькому промисловому вузлі. Вказаний вузол /до якого відносимо Новоселицький, Кіцманський і Сторожинецький промислові центри/ виступає вузлом зосередженого будівництва. Е його межах концентрується майже 85% вартості основних виробничих фондів будівництва області. Тут зосереджено біля 2/3 підприємств промисловості будівельних матеріалів. В основному це галузі, продукція яких орієнтована на споживача /промисловість стінових матеріалів, залізобетонних виробів і конструкцій, бетонних виробів тощо/.

Наявність споживача і територіальне поєднання різноманітної мінеральної природної сировини створює сприятливі умови для розміщення на досліджуваній території підприємств по виробництву місцевих будівельних матеріалів. Серед них, насамперед, виробництво

в'язаних матеріалів /вапно, гіпс у Кострижівському і Мамалижському пунктах, інертних матеріалів у Неполоківцях та Іспасі, пиляного каменя у Сокирянському і Кельменецькому районах, стінових /дрібноштучних/ матеріалів у містах Чернівці і Заставна.

2.4. В умовах реформування економіки регіону роль будівельного комплексу у формуванні територіально-виробничого комплексу значно зростає. Грунтуючись на визначенні будівельного комплексу, на території області можна виділити понад триста виробництв, які відносяться до цієї системи.

Виробництва будівельного циклу постійно взаємодіють одне з одним, а також з іншими виробництвами, що проявляється у наявності між ними багаточисельних зв'язків різноманітної природи- матеріальних і нематеріальних.

Виділення підсистеми будівельного комплексу області проводилось з метою розробки підходів до регулювання процесу будівництва, а також його розвитку у ринкових відносинах. У відповідності з цим, важливою умовою для виділення підсистем у системі будівництва є їх відносна простота і достатня замкнутість. Ознака територіальної компактності є також основною вимогою при виділенні підсистем будівельного циклу.

Звісно, дослідивши взаємодію виробництв будівельного комплексу з виробництвами інших галузей, а також технологічні зв'язки між власними виробництвами, зроблена спроба виділити два вузли зосередженого будівництва /Чернівецький сформований/ і Новодністровський /формується/. Для вузлів зосередженого будівництва області характерним є наявність крупних підприємств, які здійснюють видобуток і первинну переробку інертних матеріалів, виробляють стінові матеріали і залізобетонні конструкції тощо, а також ведуть розширене промислове, житлове і соціально-побутове будівництво.

Окрім того, виділені райони розосередженого будівництва, які охоплюють адміністративні райони – Хотинський, Кельменецький, Заставнівський, Глибоцький, Вижницький і Путильський. Для них характерне майже повсемісне поєднання видобутку скровини, її первинної обробки і виробництва будівельних матеріалів в межах одного підприємства. Ці райони мають менше виробництв будівельного циклу, які обслуговують сільськогосподарське будівництво, а звідси менш розгалужені і різноманітні технологічні та інші зв'язки, ніж вузли зосередженого будівництва.

2.5. Територіальну структуру системи підприємств і організацій будівельного комплексу складає поєднання розміщення елементів по території і просторова локалізація форм територіальних утворень /вузлів, центрів, пунктів/, які визначені структурою господарства того чи іншого району. Усі існуючі виробництва будівельних матеріалів організовані на базі місцевих сировинних ресурсів, у зв'язку з чим більшість підприємств розміщено поблизу родовищ і кар'єрів по видобутку сировини, що має ряд переваг. Утворюється єдиний виробничий і технологічний комплекс, постачання сировини здійснюється внутрізаводським технологічним транспортом, який є складовою частиною технологічного циклу виробництва. Це стосується підприємств по виробництву в'язучих матеріалів /Кострижівське і Мамаліжське заводууправління/, а також окремих підприємств промисловості стінових матеріалів /цегли/. Разом з тим, не завжди доцільно розмішувати підприємства біля джерел сировини?

Окрім наявної сировинної бази, необхідно врахувати інші чинники, які впливають на економічну ефективність виробництва будівельних матеріалів. В першу чергу – наявність споживачів, транспортну забезпеченість території, наявність поблизу елементів виробничої та соціальної інфраструктури. Особливо важливим чинником

в наявність трудових ресурсів і характер їх використання.

2.6. Особливості функціонування будівельного комплексу регіону визначена завданнями, які необхідно вирішувати в нових умовах господарювання: значне скорочення об'ємів нового будівництва і концентрація всіх матеріально-технічних, фінансових, трудових та інших ресурсів на реконструкцію, технічне переобладнання діючих виробництв; зміни в інвестиційній політиці регіону; значне скорочення кількості будівельних об'єктів, що одночасно споруджуються, а також створення необхідної ринкової інфраструктури.

Перехід будівельного комплексу до ринкових відносин ускладнюється, насамперед, повільним реформуванням економіки загалом, недосконалою законодавчою базою, гальмуванням процесу приватизації державної власності і незавершеного будівництва, відсутністю вільних ринкових цін на будівельні матеріали і готову продукцію будівництва.

Для цього необхідно, насамперед, забезпечити конкурентноспроможність недержавного сектору у процесі будівництва, створивши сприятливі економічні умови для більш ніж 260 малих і спільних підприємств /приватної форми власності/, які створені на протязі трьох останніх років. А також, створити правове забезпечення їх економічної діяльності.

Забезпечення ринкових відносин у процесі будівництва пов'язане з роздержавленням і приватизацією майна державних підприємств, які діють на території області. Особливо це стосується господарських утворень, що мають комбіновану організаційну форму /трест "Облагробуд" і фірма "Будівельник Буковини"/.

Процес роздержавлення і приватизації у галузях будівельного комплексу області створить передумови для формування вільного ринку на будівельні матеріали і підрядні роботи. Формування такого

ринку вимагає створення відповідної ринкової інфраструктури /бірж, тендерів та ін./, розміщення якої необхідно пов'язати з сучасною функціонально-територіальною структурою будівельного комплексу області.

Ефективна інвестиційна політика у регіоні можлива лише за умов вирішення проблеми поєднання інтересів багатьох учасників інвестиційного процесу, що можуть вирішитись у межах функціонально спеціалізованих асоціацій, котрі об'єднують на добровільних засадах будівельні, проектні, фінансові, страхові, транспортні організації /фірми/, а також підприємства /групи/ по виробництву будівельної техніки і обладнання, матеріалів і конструкцій, постачальників тощо.

2.7. Ефективне функціонування будівельного комплексу в нових умовах господарювання буде залежати від попиту на його продукцію. Величину попиту на місцеві будівельні матеріали, в першу чергу, визначають потреби господарського комплексу області. Розраховані потреби у будівельних матеріалах місцевого виробництва дозволить визначити принципово можливий об'єм їх збуту у регіоні. Об'єм збуту характеризує показник "ємність товарного ринку", який розраховується на основі даних промислової статистики за наступною схемою /у фізичних величинах/:

$$C = P + R - E + I + D - M - E_0 - I_0, \text{ де}$$

C - ємність ринку,

P - регіональне виробництво товару,

R - залишок товарних запасів на складах підприємств-виробників області,

E - експорт,

I - імпорт,

D - зниження /M - збільшення/ запасів товару у продавців і споживачів товару,

Ео - побічний експорт,

Іо - побічний імпорт.

Розрахований показник ємкості регіонального ринку місцевих будівельних матеріалів за наведеною формулою для Чернівецької області складає: гіпс - 93,1 тис.т, стінові матеріали - 213,6 млн. шт.ум.цегли, вапно - 16,1 тис.т, інертні матеріали - 476,7 тис.м³.

Показник сучасної ємкості ринку місцевих будівельних матеріалів є базою прогнозування поведінки галузі в нових умовах господарювання. Однак, серед багаточисельних проблем, що досліджувалися, окрім визначення ємкості регіонального ринку місцевих будівельних матеріалів, розглядалися основні елементи ринкового механізму: попит і пропозиція, ціна.

2.8. Регіональний попит на будівельні споруди і будівлі визначається сучасними потребами території, оскільки будь-яке господарське утворення є споживачем цієї специфічної продукції.

Сукупність різноманітних потреб області у будівельній продукції можна назвати "суспільними потребами території". Оскільки потреби на продукцію будівництва мають галузеву відмінність, а звідси відмінності /кількісні і якісні/ у попиті на будівельні матеріали, виходячи з особливостей технологічного процесу зведення різних об'єктів, то необхідно їх диференціювати. Зокрема, в межах "суспільних потреб території" слід розрізнити:

- господарські потреби /промислові і сільськогосподарські потреби у новому будівництві, реконструкції дитячих підприємств, потреби їх капітального ремонту/;

- соціальні потреби /житлово-комунальне будівництво, будівництво закладів освіти, охорони здоров'я, культури, торгівлі, соціально-побутового призначення тощо, їх реконструкція і капітальний ремонт/;

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

- інфраструктурні потреби /виробничо-інфраструктурні або інженерно-технічні елементи; соціально-побутові інфраструктурні об'єкти та інституційні споруди тощо/.

"Господарські потреби" у продукції будівельного комплексу на перспективу тісно пов'язані з інтеграцією галузей господарства у міжрегіональний та міжнародний поділ праці, здатності підприємств області виробляти конкурентноспроможну продукцію, надання різноманітних послуг світового рівня.

Серед галузей матеріального виробництва, котрі виробляють конкурентоздатну продукцію в області розвинуті машинобудування, деревообробка, легка і харчова промисловість та промисловість будівельних матеріалів.

Загалом же, структура матеріального виробництва вимагає соціальної переорієнтації. Це потребує значного розширення, технічного переоснащення усіх підприємств машинобудівного комплексу, третини підприємств промисловості будівельних матеріалів, більше половини підприємств легкої промисловості і майже всіх підприємств харчової промисловості. А це означає, що необхідно провести капітальний ремонт і реконструкцію відповідних будівель і споруд.

У формуванні попиту на будівельну продукцію чільне місце займають "соціальні потреби". Серед них виділяється житлове будівництво; частка якого є найбільшою у формуванні попиту за останні два роки, оскільки в області тепер виконується лише житлова програма. Найбільша частка новозбудованого житла введена у дію у м. Чернівцях. Природно, що така концентрація відповідного будівництва в одному місці визначає географію попиту на будівельні матеріали.

"Інфраструктурні потреби" в перспективі будуть залежати від регіональної концепції розвитку продуктивних сил і за проведеними розрахунками вони становитимуть біля 1/4 всіх потреб області.

Оскільки в умовах переходу регіонального господарського комплексу до ринкових відносин передбачити величину і структуру інвестицій неможливо, розрахунок попиту та будівельну продукцію доцільно проводити у натуральному виразі.

Структура і розрахункова величина потреб у будівельних матеріалах наводиться в таблиці I.

Реалізація потреб області у будівельних матеріалах місцевого виробництва вимагає ресурсної забезпеченості галузі, в першу чергу природною сировиною.

2.9. Забезпеченість галузі місцевими мінерально-сировинними ресурсами, придатними для виробництва будівельних матеріалів, може бути визначена за формулою:

$$P_m = \sum_{j=1}^k V_{mj} \cdot O_{mj} \quad , \text{ де}$$

V_{mj} - норма витрат m -го матеріалу; O_{mj} - об'єм виробництва продукції, на яку витрачається m -й матеріал; y - кількість різновидностей виробів або робіт, на які витрачається m -й матеріал.

Обчислення потреб галузі в мінеральній сировині проводилися по важливих їх видах з наявних місцевих будівельних ресурсів. Проведені розрахунки дозволяють зробити висновок, що потенціал мінерально-сировинних ресурсів дозволяє забезпечити галузь з врахуванням зростання об'єму виробництва на перспективу /табл. V.

2.10. Залучення у промислове виробництво природних ресурсів викликає серйозні проблеми їх раціонального використання й охорони. Нині промисловістю будівельних матеріалів Чернівецької області постійно експлуатується понад 60 родовищ мінеральної сировини. Щорічно видобувається понад 800 тис.м.куб. мінеральної маси, а з відкритими породами цей показник збільшується до 1,5 млн.м.куб. На площі 170 га інтенсивно ведеться видобуток мінеральної сировини, рекультивациі відпрацьованих родовищ підлягає вже близько 1.0 га.

Таблиця I

Потреби в будівельних матеріалах та забезпечення
місцевою сировиною для їх виробництва в Черні-
вецькій області

Будівельні матеріали	Потреби в сировині	Запаси сировини	Виробництво за рік	Потреби в матеріалах				
				Загальні потреби	в тому числі для будівництва			
					промисло-вого	житлового	іншого соціально-побутового	природоохоронного
Стінові матеріали /млн. шт. ум. цегли/	12037,7 тис. м куб.	20097,2 тис. м куб.	595,6	4104,4	598,8	3216,4	271,0	18,2
Зв'язуючі матеріали /тис. тонн/	2286,4	12150,0 млн. тонн	6,2	1221,0	5,5	1038,5	151,3	25,7
Пісок будівельний /тис. м куб./	2578,6 тис. м куб.	6293,4	550	2340,1	290,5	1784,0	242,1	23,5

Видобуток мінеральної сировини відкритим способом на території області викликає порушення ґрунтового покриву, його хімічне забруднення довкола родовищ, змінює топографію місцевості, її естетику, водний режим, якість ґрунтових вод, сприяє підвищенню ерозії ґрунтів.

На землях, порушених видобувними роботами в області доцільно проводити такі види рекультивациі: сільськогосподарська, цегло відновлення земель під рілля, багаторічні насадження тощо; лісова; водна; використання відновлених територій під будівництво /характерне для родовищ, розташованих у межах м. Чернівці/.

2.11. Найбільших екологічних збитків в межах Чернівецької області завдають підприємства промисловості будівельних матеріалів, що зайняті видобутком гіпсу, гравію і піщано-гравійних сумішей. Тут експлуатується 25 родовищ інертних матеріалів, що розташовані у заплавах і руслах річок, з потужністю видобутку 120 тис. м. куб.

Інтенсивна експлуатація кар'єрів у руслах і заплавах порушує співвідношення руслоформуючих чинників, які склалися віками. Наслідки спотворень природного руслового процесу стають помітними уже через декілька років роботи кар'єру. Окрім загрози експлуатації гідротехнічних споруд, зведених на річках, інтенсивна неконтрольована експлуатація таких кар'єрів призвела до зniżення рівня ґрунтових вод /як наслідок - пониження рівня води у криницях сіл, розташованих у районі кар'єру/ та інших негативних наслідків. Екологічний стан не тільки русла річки, а й річкової долини набуває небезпечних рис, які посилюються при необоротному процесі інтенсивного переформування русла. Екологічна небезпека таких процесів очевидна, хоча економічний ефект від кар'єрного виробництва у руслах і заплавах високий. Дешевизна і висока продуктивність таких

кар'єрів, у всякому разі на перехідному етапі очевидна, і, на наш погляд, їх функціонування доцільне, однак необхідно забезпечити їх екологічну безпеку. Для цього:

- величина забору інертного матеріалу річок має обмежуватися позитивним балансом донних наносів. В такому разі необоротні процеси - площова і вертикальна ерозія відсутні;

- ділянки кар'єрних розробок слід вибирати, виходячи з параметрів донних відкладів у долині річки.

ОСНОВНІ ОПУБЛІКОВАНІ РОБОТИ АВТОРА ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Комплексное использование природных ресурсов региона и вопросы охраны природы /Пути повышения производительности использования и охраны природных ресурсов Украинских Карпат.- К.: Учебно-методический кабинет высшего образования, 1989.- С.14-21 /соавторы Сухой П.А., Ясенчук В.И./.

2. Особливості районування будівельних корисних копалин Карпатського регіону /Еколого-географічні проблеми дослідження природно-ресурсного потенціалу регіону.- К.: НМК ВО, 1992.- С.103-110 /співавтор Бурка Й.А./.

3. Развитие региональных форм внешнеэкономического сотрудничества. 22 с. Деп. в Укр НИИПИ 21.01.92, № 64 - Ук 92 /соавтор Жук Л.В./.

4. Строительный конвейер Буковины // Полемика.- 1995.- № 26.- С.24-26.

5. Основні етапи розвитку будівельно-індустріального комплексу Прикарпаття //50 років воз'єднання Західної України з УРСР: Тези допов.: Львів, 1989.- С.166-169 /співавтори Бурка Й.А., Манів З.О./.

6. Строительно-индустриальный комплекс Карпатского региона и пути улучшения использования местной сырьевой базы //проблеми

раціонального використання і охорона навколишнього середовища: Тез. докл. -
Мінеко, 1990. - С. 112.

7. Особливості будівельно-господарського районування // Сучасні географічні проблеми Української РСР: Тез. доп. - К., 1990. - С. 210-211 / співавтори Бурка Й. А., Манів З. О. /.

8. Пути раціонального використання місцевої сировинної бази промисловості будівельних матеріалів // Ноосферогенез: постановка і шляхи вирішення проблем. Тез. докл. - Кишинев, 1990. - С. 37.

9. Порушення рівноваги руслових процесів річок Прикарпаття внаслідок господарської діяльності // Проблеми раціонального використання, охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу Української РСР. - Тез. доп. - Чернівці, 1991. - С. 115-116 / співавтори Бурка Й. А., Явкін В. Г., Лопушняк Н. Г., Морар Т. Т. /.

10. Еколого-географічні наслідки промислового видобутку інертних матеріалів у руслах та заплавах річок будівельними організаціями області // Навколишнє середовище і здоров'я. - Тез. доп. - Чернівці, 1993. - С. 223 / співавтор Бурка Й. А. /.

11. Ресурсно-інформаційна забезпеченість - необхідна умова формування ВЕС // Вільна економічна зона - як форма регіонального розвитку. Тез. доп. - Ч. III. - Чернівці, 1994. - С. 40-42 / співавтори Жуланський Я. І., Руденко В. П., Бурка Й. А. /.

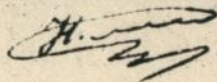
12. Географічні особливості забезпечення місцевого мінерального сировинно-промислового виробництва регіону / на прикладі Чернівецької області // VII з'їзд Українського географічного товариства. - Тез. доп. - К., 1995. - С. 55-56.

АНОТАЦІЯ

Жук Н.В. Экономико-экологические проблемы развития строительного комплекса территории /на примере Черновицкой области/. Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.02. - территориальные системы и комплексы. Институт региональных исследований НАН Украины, Львов, 1995. Защищается рукопись диссертации. Исследованы экономико-экологические проблемы развития и функционирования строительного комплекса региона в новых условиях хозяйствования. Рассмотрены условия и факторы формирования регионального строительного комплекса, определены механизмы влияния его на территориальные системы, разработаны методы экономического стимулирования природопользования и оптимизации взаимодействия с окружающей средой.

Zhuk N.V. Economico-ecological problems development building complex territory /for example of Chernivtsi region/. Thesis for scientific degree of Master of Sciences /Economics/ for the speciality 08.10.02. - territorial systems and complexes. NAS Regional Studies Institute of the Ukraine, Lviv, 1995. Defended is the thesis manuscript. Studied are economico-ecological problems of regional building complex development and its functioning in new national economy conditions. Conditions and factors of regional building complex formation are examined; defined are mechanisms of its influence on territorial systems; worked out are methods of economic stimulation of nature utilization and interaction optimization with environment.

Ключові слова: будівельний комплекс, виробничо-сировинна база, ринок будівельних матеріалів і монтажних робіт; ємкість ринку будівельних матеріалів, економіко-екологічні проблеми території.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DIVISION OF THE PHYSICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
5708 SOUTH ELSTON STREET
CHICAGO, ILL. 60637

RESEARCH ASSISTANT: JOHN H. HARRIS
1962-1963

Підписано до друку 18.10.95

Формат 60 x 84/16.

Папір друкарський. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 1,3. Обл. вид. арк. 1,4.

Зам. 034. Тираж 100 прим.

**Друкарня видавництва "Рута" Чернівецького держуніверситету
274012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2**

AB 33.258

AB 33.258